

Govor mržnje u javnom prostoru: Opasnost za pojedinca, društvo i demokratiju

Piše: Prof. dr. Lejla Turčilo

Uvod

Govor mržnje u javnom prostoru u posljednje vrijeme se sve intenzivnije shvata i razmatra kao jedna od ključnih opasnosti po demokratske vrijednosti, javnu debatu i savremeno društvo. Uz već rasprostranjene forme govora mržnje u online prostoru, koje se u glavnom manifestuju u vidu komentara i postova na društvenim mrežama, jedan od novijih problema, posebno u manje demokratskim društvima, je i širenje govora mržnje usmjerenog prema novinarima, kako bi im se narušio ugled, te kako bi ih se zastrašivalo i sprječavalo u obavljanju njihovog posla. Istovremeno, sve više se i neke forme neprikladnog, ali manje štetnog govora u javnom prostoru, predimenzionirano nazivaju govorm mržnje, što samo dodatno komplikuje i preventivno i reaktivno djelovanje države i društva.

Kako bi se moglo kvalitetno pristupiti razvijanju politika i strategija protiv govora mržnje u javnom prostoru, uključujući i online sferu, neophodno je dati odgovore na nekoliko ključnih pitanja, odnosno definisati neke ključne pojmove:

- Najprije, kako postići konsenzus u definiranju govora mržnje? Poznato je da jasne i precizne, sveobuhvatne i sveprimjenjive definicije govora mržnje nema (iako konsenzus o obimu i značenju tog pojma na globalnoj razini postoji), te se stoga, ovo pitanje odnosi na to kako postaviti jasne kategorije u kojima bi se procjenjivalo šta jeste, a šta nije govor mržnje.
- Kako postići konsenzus u definiranju javnog prostora i da li on uključuje i online i offline prostor, te, ako da, šta je u online prostoru javni, a šta privatni stav i djelovanje?
- Kako postići konsenzus o granicama slobode govora i prevencije govora mržnje? Iako je nedvojbeno da iskazivanje govora mržnje ne može spadati u ispoljavanje prava na slobodu govora, ključno je pitanje kako proaktivnim i reaktivnim djelovanjem spriječiti govor mržnje, uz istovremenu zaštitu slobode govora?
- Kako postići konsenzus o tome ko treba/mora kreirati strategije za borbu protiv govora mržnje? Ovo se prvenstveno odnosi na činjenicu da je potrebno precizno propisati koji agensi/akteri društva mogu i trebaju biti zaduženi za sprječavanje i sankcionisanje

govora mržnje, kako bi se, normativnom regulativom, etičkim standardima, smjericama i strategijama, zaštitilo pravo na slobodu izražavanja, a istovremeno javni prostor očistio od ove vrste devijantnog ponašanja.

Odgovore na neka od ovih pitanja/dilema pokušat će dati ova analiza, koristeći iskustva iz Bosne i Hercegovine i evropskog konteksta, te izvodeći neke od preporuka kako se boriti protiv govora mržnje u javnom prostoru i spriječiti njegov negativan uticaj na pojedince, društvo i demokratiju.

Govor mržnje – definicija i kontekst

Kako je već rečeno, pojam „govor mržnje“ u širokoj je upotrebi, kako bi se označile neprikladne i neprihvatljive prakse javne komunikacije.

Kako navodi Franjo Dragičević¹ „Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (CERD) predstavljala je prvi međunarodni dokument kojim je na svojevrsan način bio reguliran govor mržnje. Naime, pojam govor mržnje nije bio korišten u konvenciji, ali se njena suština odnosila na zabranu rasističkog govora, i to na način da se od država potpisnica zahtijevalo ne samo da zabrane nego i da propišu kao kažnjivo djelo neke pojave oblike rasističkog govora. Člankom 4. CERD identificirana su četiri oblika onoga što danas nazivamo govor mržnje, a to je širenje ideja utemeljenih na rasnoj superiornosti, širenje ideja utemeljenih na rasnoj mržnji, poticanje na rasnu diskriminaciju i poticanje na djela rasno motiviranog nasilja.“

Danas, praksa Evropskog suda koristi izraz „govor mržnje“ da opiše oblike izražavanja koja šire, izazivaju, promoviraju ili opravdavaju mržnju zasnovanu na netoleranciji, uključujući i vjersku netoleranciju (prema: Rokša-Zubčević, Bender, Vojvodić, 2017: 10). Nadalje, Opća preporuka br. 15 - Borba protiv govora mržnje, Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije, pod govorom mržnje podrazumijeva „upotrebu jednog ili više posebnih oblika izražavanja – naime, zastupanje, promociju ili poticanje na omalovažavanje, mržnju ili osudu neke osobe ili skupine ljudi, kao i uznemiravanje, uvrede, negativne stereotipe, stigmatizaciju ili prijetnje toj osobi ili osobama i bilo kakvo opravdavanje svih ovih oblika izražavanja – koji

---

¹ http://fcjp.ba/analize/Franjo_Dragicevic-Govor_mrznje_izborni_proces_i_pravo_na_slobodu_izrazavanja.pdf

se zasniva na ilustrativnom popisu osobnih obilježja ili statusa koji uključuju rasu, boju, jezik, vjeru ili uvjerenje, nacionalnost ili nacionalno, etničko ili drugo podrijetlo, dob, invaliditet, spol, rod, rodni identitet i seksualnu orijentaciju". (prema: Rokša-Zubčević, Bender, Vojvodić, 2017.).

U akademskom diskursu, govor mržnje se široko razmatra u pokušaju davanja ozbiljne i precizne definicije. Stjepan Malović i saradnici (2007: 61), govor mržnje definiraju kao svaku „vrsta govora kojom se širi, potiče ili opravdava nacionalna i rasna netrpeljivost, ksenofobija, antisemitizam, vjerski i drugi oblici mržnje temeljeni na nesnošljivosti". Gordana Vilović (2011: 68) pak pod govorom mržnje smatra verbalno izražavanje agresivnosti prema manjinskim skupinama. Zoran Tomić (2002: 130) pod govorom mržnje podrazumijeva napadački govor kojim se širi mržnja i nesnošljivost te također poziva na nasilje protiv skupine ljudi koja se može identificirati po rasi, etničkom porijeklu, nacionalnosti, boji kože, vjeroispovijesti, spolu ili nekim drugim značajkama. Alaburić (prema Turčilo, 2017:104) definira govor mržnje kao „agresivni govor koji širi mržnju, netoleranciju i poziva na nasilje usmjereno ka grupi ljudi koji se određuju rasom, nacionalnim ili etničkim porijeklom, bojom kože, religijom, spolom ili nekim drugim karakteristikama“. Tako se u svom najširem smislu govor mržnje može definirati kao izražavanje koje sadrži poruke mržnje ili netolerancije prema rasnoj, nacionalnoj, etničkoj ili vjerskoj grupi ili prema pojedincima koji pripadaju nekoj od tih grupa. Govor mržnje se vremenom proširio i na rodnu netoleranciju i onu zasnovanu na seksualnoj orijentaciji, ali i na netoleranciju različitih političkih mišljenja i nacionalnog i društvenog statusa.

U suštini, kod definisanja govora mržnje, nekoliko ključnih faktora treba imati na umu. To su:

- *Namjera:* Govor mržnje uvijek ima za cilj napad, zastrašivanje, izazivanje negativnog stava i emocija prema nekoj osobi ili grupi ljudi;
- *Kanal komunikacije:* Govor mržnje je javni govor, izrečen u javnom prostoru, pod kojim, u najširime smislu, podrazumijevamo sve izvan privatne sfere neke osobe, uključujući i medijsku sferu i internet prostor;
- *Objekt:* Govoru mržnje izložen je pojedinac ili grupa ljudi, zbog neke svoje specifičnosti: spol, rod, rasa, seksualna orijentacija, društveni status, osobne karakteristike, dob, specifičnost u potrebama i/ili zdravstvenom stanju itd.;

- *Izričaj*: Govor mržnje uključuje poruke koje koriste neprimjeren vokabular, uvrede, prijetnje, diskriminirajuće riječi itd.

Kako je vidljivo i iz pomenute rasčlanbe pojma govora mržnje, ključna tačka u definiranju govora mržnje ustvari je kontekstualne prirode. Tačnije, osnovna odrednica u definiciji govora mržnje jeste namjera koja stoji iza poruka koje direktno ili indirektno šire govor mržnje, ciljna skupina prema kojoj je govor mržnje usmjeren, kao i način na koji se prema njoj (ili o njoj) upućuju poruke.

Također, ključno je razumjeti da se strategije prevencije i regulacije govora mržnje zasnivaju na regulaciji javnog prostora, u koji ubrajamo kako fizički prostor, tako i medijski i online prostor. Javni prostor karakterišu otvorenost, pristupačnost i dostupnost svima, a kako bilježi Atkinson (2003) ključni problem u regulisanju javnog prostora ogleda se u „tenziji između prava pristupa građana i njihove sigurnosti“. Javni prostor, u komunikološkom značenju tog pojma, polazi od Habermasove idjee javne sfere, a tenzija o kojoj Atkinson govori u medijskom i online okruženju odnosi se na obavezu osiguranja pristupa kanalima komunikacije za sve građane bez diskriminacije, kao i na obavezu njihove zaštite od devijacija. Drugim riječima, postavlja se pitanje zaštite slobode govora iz istovremenu zaštitu od govora mržnje.

Sve politike i strategije sprječavanja govora mržnje u javnom prostoru polaze od jasnog i nedvojnog stava da govor mržnje ne može biti opravdan pravom na slobodu govora. Još je Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima² propisao pravo na slobodu izražavanja, ali i ukazao na potrebu zabrane poticanja mržnje. I član 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima navodi da “svako ima pravo na slobodu izražavanja uključujući i slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice”. Međutim, konvencija također predviđa da ostvarivanje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i obaveze i utvrđuje da je u izvjesnim okolnostima moguće ograničiti ovo pravo, uključujući u svrhu sprječavanja narušavanja ugleda ili prava drugih” To, naravno, ne znači paušalno i samovoljno ograničavanje slobode govora, već jasne propise, standarde i procedure koje garantuju slobodu mišljenja i izražavanja, slobodu kritičke misli i argumentovane debate, ali sprječavaju govor mržnje i druge neprikladne oblike javnog nastupa(nja).

---

² Usvojen Rezolucijom 2200A (XXI) Generalne skupštine 16. 12. 1966, stupio na snagu 23. 03. 1976.

Govor mržnje prema novinarima - specifičan oblik pritiska na slobodu javne riječi

Specifična forma govora mržnje u novije vrijeme, posebno sa ekspanzijom društvenih mreža i snižavanjem ukupnih standarda komunikacije, manifestuje se kroz uvrede, hušanje, pa i prijetnje novinarima, kao reakcija na njihove objavljene novinarske priče, ili na stavove iznesene na društvenim mrežama i u javnom prostoru općenito. Ono što je važno podcrtati u ovom kontekstu je činjenica da govor mržnje usmjeren prema novinarima nije samo ugrožavanje njih samih, nego i ugrožavanje javnog interesa, jer bi, po definiciji, upravo novinari trebali biti branitelji tog javnog interesa i nosioci kritičke misli u društvu.

No, jednako je važno napomenuti da, nažalost, postoje i oni članovi medijske zajednice koji ovu definiciju novinarstva ne samo da ne uzimaju za svoju obavezu, nego čine upravo suprotno, i sami senzacionalizmom, pisanjem po narudžbi, vođenjem „ratova“ po uputama svojih nalogodavaca (uglavnom iz političkih krugova) doprinose ugrožavanju prava javnosti da bude kvalitetno obaviještena, odnosno dizanju tenzija u javnom prostoru, pa i podsticanju na širenje govora mržnje. Nerijetko se govor mržnje prema novinarima ispoljava i kroz same medije, odnosno širi od strane drugih „kolega“, što ne samo da govori o nepostojanju novinarske solidarnosti, nego suštinski opravdava definiciju Dinka Gruhonjića da u medijskom prostoru danas „postoje novinari i antinovinari“³. Nadalje, postoje i primjeri javnih stavova medijskih uposlenika izrečenih u online prostoru (uglavnom putem društvenih mreža Facebooka i Twittera) koji su diskriminatorni, huškački, nacionalistički, nerijetko obiluju i neprikladnim terminima i govorom mržnje, a koji se nastoje opravdati slobodom govora novinara u njihovom privatnom, slobodnom vremenu na njihovim privatnim mrežnim stranicama. To, naravno, nije nikakav argument, budući da novinari (kao i sve druge javne osobe) imaju odgovornost za sve što izreknu u javnosti, bilo da je riječ o njihovom privatnom stavu ili profesionalnom pisanju, te se u tom kontekstu njima mnogo manje može tolerisati bilo kakvo ekstremno (ili ekstremističko) pisanje po društvenim mrežama. Drugim riječima, novinar nije novinar samo kada piše za svoj medij, on je to u svakoj prilici, pa u svakoj prilici nosi i odgovornost za sve izrečeno, ma o kojoj se platformi radilo. Još jedan specifičan oblik novinarske, odnosno medijske odgovornosti u kontekstu suzbijanja govora mržnje leži u njihovoj obavezi moderiranja komentara na portalima i društvenim mrežama na kojima se

---

³ <http://www.autonomija.info>

prenose njihovi sadržaji. Jeftinim senzacionalizmom, huškačkim naslovima, tabloidnim pristupom medija provocira se govor mržnje u komentarima, koji se malo i nedovoljno filtrira, odnosno moderira i uklanja. Nerijetko mediji upravo računaju na veliki broj komentara i rasplamsavanje mrziteljskog narativa u komentarima, jer to podiže čitanost, pa za neke medije upravo najniži nivo komunikacijske kulture, kako u tekstovima, tako i u komentarima, donosi klikove, a nažalost upravo klik postaje mjerilo vrijednosti sadržaja. Govor mržnje tu nerijetko postaje sredstvo ostvarivanja cilja, a cilj je što bolje pozicioniran tekst na listi najčitanijih.

Ovi primjeri (za koje bez detaljne analize i ozbiljnog istraživanja čak ne možemo tvrditi da li su izuzeci ili postaju pravilo), naravno, ni na koji način ne opravdavaju, niti mogu biti argument za tolerisanje bilo kakvog govora mržnje u javnom prostoru, posebno ne onog usmjerenog prema novinarima, ali je bitno podsjetiti i sve koji sudjeluju u medijskom prostoru i na njihovu odgovornost za suzbijanje, a nikako širenje govora mržnje.

Govor mržnje usmjeren prema novinarima, koji profesionalno i odgovorno rade svoj posao, ne samo da ugrožava njihovo pravo na rad u sigurnom okruženju, nego i nastoji da potkopa njihov integritet u javnosti. On je opasan ne samo zbog činjenice da govor mržnje može izazvati nasilje, odnosno napade na novinare, nego i zbog činjenice da govor mržnje prema novinarima, zapravo, ima za cilj njihovo zastraživanje i, posljedično, autocenzuru. Naravno, većina odgovornih novinara neće pristati na takvo što, no da bi se uopće mogli braniti od govora mržnje sistemski, a ne samo individualno, kada se desi njima osobno, novinari moraju imati podršku najprije medija u kojem rade, potom drugih kolega i medijskih udruženja, kao i organizacija koje se bave zaštitom novinara i medijskim slobodama, te šire javnosti. To traži veći stepen solidarnosti unutar medijske zajednice, ali i veći stepen povjerenja u medije i novinare kod opće javnosti, što se postiže kvalitetnim novinarskim radom i poštovanjem etičkih standarda.

Ako bismo „recept“ za rješavanje problema govora mržnje prema novinarima trebali sažeti u jednoj rečenici, on bi podrazumijevao već solidarnost i snažniju reakciju na govor mržnje upućen novinarima, ali i njihovu veću odgovornost prema sebi, profesiji i javnosti.

Govor mržnje - evropska iskustva

U evropskom kontekstu, set dokumenata, uključujući i neke od presuda Evropskog suda za ljudska prava, tretira pitanje slobode govora i govora mržnje, pri čemu se upravo sprječavanje govora mržnje smatra opravdanim razlogom za ograničavanje slobode izražavanja. Glavni razlog za razumijevanje govora mržnje kao neprihvatljive prakse uprkos široko shvaćenom pravu na slobodu izražavanja ogleda se u činjenici da takav govor krši prava osoba koje su objekt govora mržnje i kao takav ne može biti smatran slobodom govora. No, i u praksi Evropskog suda za ljudska prava u razmatranju govora mržnje kontekstualni pristup je ključan. Naime, kad je riječ o promoviranju nacizma, negiranju holokausta i pozivanju na rasnu diskriminaciju, Sud smatra ključnom Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, odnosno njen član 17 koji kaže: „Ništa u ovoj Konvenciji ne može se tumačiti tako da podrazumijeva pravo bilo koje države, grupe ili lica da se upuste u neku delatnost ili izvrše neki čin koji je usmjeren na poništavanje bilo kog od navedenih prava i sloboda ili na njihovo ograničavanje u većoj mjeri od one koja je predviđena Konvencijom.“⁴ No, kada je riječ o govoru mržnje koji direktno ne negira vrijednosti Evropske konvencije o ljudskim pravima, Sud razmatra zakonitost, legitimnost i nužnost intervencije domaćih vlasti u ograničavanju takvog govora, u kontekstu ukupnog slučaja, uzimajući u obzir cilj koji je imala intervencija, imperativnu društvenu potrebu za njenim korištenjem, te na osnovu toga procjenjuje legitimitet miješanja u takav govor. „To ne znači da je supervizija Evropskog suda za ljudska prava ograničena na utvrđivanje je li domaća vlast razumno, pažljivo i u dobroj vjeri vršila svoja diskreciona ovlaštenja, već će ispitati je li miješanje u pravo iz člana 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima, u okolnostima svakog konkretnog slučaja u cjelini, bilo proporcionalno legitimnom cilju koji se želio postići i jesu li razlozi i obrazloženja koji su dati za miješanje u ovo pravo bili „relevantni i dovoljni“ Pri tome Evropski Sud se mora uvjeriti da su lokalne vlasti primijenile standarde koji su u skladu s principima utjelovljenim u čl. 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima.“⁵ Upravo se iz ovakvog pristupa Evropskog suda za ljudska prava i površnom, nepravničkom analizom, može uvidjeti da je cilj intervencije Suda u pojedinačnim slučajevima zaštititi pravo na slobodu govora, uz sprječavanje govora mržnje koji je u suprotnosti sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, te da se pažljivo procjenjuje legitimitet državne intervencije u slobodu govora, kako bi se spriječilo da se pod krinkom sprječavanja govora mržnje ugorzi sloboda kritičke misli u društvu, ali i podržalo

---

⁴ https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Evropska_konvencija_o_ljudskim_pravima_i_osnovnim_slobodama.pdf

⁵ http://fcjp.ba/analize/Franjo_Dragicevic-Govor_mrznje_izborni_proces_i_pravo_na_slobodu_izrazavanja.pdf

uklanjanje govora mržnje iz javnog prostora tamo gdje se nedvojbeno utvrdi da je on postojao.

Kad je riječ o govoru mržnje u online prostoru, Evropska komisija i četiri velike platforme društvenih medija 2016 objavile su Kodeks postupanja radi suzbijanja nezakonitog govora mržnje na internetu⁶. U okviru tog kodeksa kompanije Facebook, Twitter, YouTube i Microsoft preuzele su niz obaveza kako bi se spriječilo širenje nepriličnih sadržaja u Evropi. Tim Kodeksom kompanije su se obavezale precizirati pravila i smjernice zajednice iz kojih će biti jasno da zabranjuju poticanje na nasilje i uznemirujuće ponašanje, te prema tim smjernicama procjenjivati prijavljene sadržaje i uklanjati ih kada se to pokaže nužnim. Od kreiranja ovog Kodeksa do danas Evropska komisija smatra da je postignut značajan napredak u primjeni Kodeksa online, što je bilo vidljivo već i u prvoj godini njegovog postojanja⁷

Iz navedenih praksi evropskih institucija u online i offline prostoru, sasvim je jasno da se u evropskom kontekstu baštini nulta tolerancija na govor mržnje, uz istovremeno stopostotnu zaštitu slobode govora. Ovaj pristup, odnosno njegova ključna polazna osnova da govor mržnje nije sloboda govora, ali i da sloboda govora ne smije biti ugrožena pod krinkom borbe protiv govora mržnje, mora biti primjenjen i na nacionalnom nivou država članica.

Reguliranje govora mržnje - neka primjenjiva rješenja

Kada je riječ o mogućim i primjenjivim rješenjima u borbi protiv govora mržnje, ona moraju biti zasnovana na zaštiti prava na slobodu govora, ali i zaštiti prava svih sudionika javne komunikacije da budu zaštićeni od mržnje. Posebno se to odnosi na novinare, kao nosioce javne riječi i kritičke misli u društvu, odnosno na njihovo pravo da rade u sigurnom okruženju oslobođeni pritisaka i ugrožavanja svoje sigurnosti korištenjem govora mržnje prema njima.

Vratimo li se na polazna pitanja sa početka ovog teksta, možemo predložiti set mjera koje mogu pomoći ne samo sprječavanju govora mržnje i zaštiti slobode govora, nego i podizanju kvaliteta i standarda javne komunikacije.

- Ako govorimo o tome kako postići konsenzus u definiranju govora mržnje, jasno je da kao standard, odnosno polazna osnova za razumijevanje pojma govora mržnje mogu

---

⁶ https://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1937_hr.htm

⁷ <https://europa.ba/?p=50293>

poslužiti evropski dokumenti, iskustva Evropskog suda za ljudska prava, principi evropskih institucija, kao i kreirane definicije u BiH i regionu koje dolaze iz akademskog i NVO svijeta. U tom kontekstu nije teško postići saglasnost oko široke definicije govora mržnje, uz napomenu da je nužno u njenom kreiranju voditi računa da bude dovoljno jasna i precizna kako bi se mogućnost njene (zlo)upotrebe u represivne svrhe i ograničavanje slobode govora svela na nulu.

- Ako se upitamo kako postići konsenzus u definiranju javnog prostora i da li on uključuje i online i offline prostor, te, ako da, šta je u online prostoru javni, a šta privatni stav i djelovanje, ovdje nam kao polazna osnova može poslužiti dokument Standarda i principa Evropske komisije i društvenih medija, koji precizira na koji način IT kompanije tretiraju govor mržnje u online prostoru i u kojoj ga mjeri smatraju javnim prostorom. U ovom kontekstu bitno je napomenuti da se u online prostoru anonimnost i skrivanje pravog identiteta ne uzimaju kao olakšavajuće okolnosti, naprotiv, te da je (uslijed mogućnosti da se stavovi sa društvenih mreža lako i jednostavno prenesu u online i offline medije) savremeni pristup takav da sve izrečeno u online mrežama smatra javnim stavom.
- Kod razmatranja pitanja kako postići konsenzus o granicama slobode govora i prevencije govora mržnje važno je imati na umu da se proaktivnim i reaktivnim djelovanjem može i mora spriječiti govor mržnje, uz istovremenu zaštitu slobode govora, što se postiže kontinuiranim monitoringom odluka nadležnih institucija i saradnjom medijske zajednice i NVO sektora sa institucijama vlasti, regulatornim i samoregulatornim tijelima u svrhu zaštite slobode govora i sprječavanja zloupotrebe borbe protiv govora mržnje za njeno ograničavanje.
- U konačnici, kao odgovor na pitanje ko treba/mora kreirati strategije za borbu protiv govora mržnje možemo reći da je nužno uključiti vladin i nevladin sektor, medijsku zajednicu, ali i nove, odnosno novomedijske aktere poput blogera i youtubera u diskusiju i donošenje normativne regulative, etičkih standarda, smjernica i strategija, koje će sprječavati govor mržnje u javnom prostoru i tretirati ga kao neposrednu, direktnu opasnost po pojedince, društvo i demokratiju.

Jasno je da borba protiv govora mržnje mora biti reaktivna (sankcionisanje nosilaca govora mržnje u javnom prostoru i uklanjanje spornih sadržaja iz medija i sa društvenih mreža), ali i proaktivna (kroz medijsko obrazovanje i programe medijske pismenosti usmjerene na

generalnu populaciju, svi akteri u društvu mogu jasno reći (i podučavati) da sloboda izražavanja ne uključuje i pravo na govor mržnje), jer samo kombinacijom ta dva pristupa, odnosno promptnim reagovanjem na slučajeve govora mržnje i sankcionisanjem njihovih počinitelaca, te podizanjem ukupne kulture dijaloga i nivoa komunikacije u društvu moguće je postići efektivne i trajne rezultate. Također, izuzetno je važno paralelno sa sprječavanjem govora mržnje posebno prema novinarima, raditi i na podizanju standarda kvaliteta i društvene odgovornosti medija, minimiziranja senzacionalizma i klikbejt novinarstva koje urušava kvalitet javne debate i time na izvjestan način i legitimira nizak nivo komunikacijske kulture u javnom prostoru iz koje se razvija i nekontrolisano buja i neprikladan govor, pa i govor mržnje.

Bosna i Hercegovina mora početi konkretnije razvijati medijske politike, odnosno standarde, procedure i strategije, kako bi javni i medijski prostor uistinu odražavao demokratske vrijednosti i bio poligon za konstruktivnu i kvalitetnu debatu svih njenih građana, oslobođen govora mržnje, ali i sa mnogo većim standardima kvaliteta i društvene odgovornosti kada je rad medija u pitanju.

Izvori/literatura:

- Malović, S., Ricchiardi S. i Vilović, G. (2007) Etika novinarstva, Zagreb: Sveučilišna knjižara.
- Rokša-Zubčević, A., Bender, S., Vojvodić, J., (2017.) Medijska regulatorna tijela i govor mržnje, Zagreb: Vijeće Europe
- Tomić, Z. (2002.) Pravni aspekti masovnog komuniciranja, Mostar – Zagreb: Centar za studije novinarstva Sveučilišta u Mostaru – Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
- Turčilo L. (2017) (P)ogledi o medijima: članci, eseji, istraživanja, Sarajevo: Vlastita naklada
- Vilović, G. (2011.) »Politološki pojmovnik: Govor mržnje«, Političke analize: sv. 2 (6): 68.
- http://fcjp.ba/analize/Franjo_Dragicevic-Govor_mrznje_izborni_proces_i_pravo_na_slobodu_izrazavanja.pdf
- https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Evropska_konvencija_o_ljudskim_pravima_i_osnovnim_slobodama.pdf
- https://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1937_hr.htm
- <https://europa.ba/?p=50293>
- <http://www.autonomija.info>